

## نقش کیفیت حسابرسی در رابطه بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود

حمید نعمتی\*<sup>۱</sup>

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۱۴ تاریخ چاپ: ۱۳۹۸/۰۳/۰۸

### چکیده

در رسوایی‌های مالی شرکت‌ها، یکی از موضوعات مهم، مربوط به معاملات با اشخاص وابسته می‌باشد. معاملات با اشخاص وابسته در شرکت‌ها بسیار رایج می‌باشد و ممکن است با اهداف خاصی انجام شود و موضوع مهم این است که منافع سهامداران اقلیت در مقایسه با منافع مدیرعامل یا سهامدار کنترل‌کننده (اکثریت) در اولویت پایین‌تری قرار می‌گیرد. هدف این پژوهش نقش کیفیت حسابرسی بر رابطه بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود می‌باشد. این تحقیق، یک تحقیق تجربی در حوزه تحقیق‌های اثباتی حسابداری است که مبتنی بر اطلاعات واقعی صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بازار اوراق بهادار تهران است. این پژوهش از نظر رابطه بین متغیرها علی، از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی پیمایشی می‌باشد که در آن برای تأیید یا رد فرضیات از اطلاعات تاریخی شرکت‌ها و روش‌های آماری استفاده می‌شود. جامعه آماری این تحقیق مشتمل بر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ می‌باشد که تعداد نمونه ۱۷۶ شرکت که به روش حذفی از جامعه مورد نظر انتخاب شده است. همچنین در این تحقیق از روش داده‌های تابلویی جهت تخمین مدل استفاده شد. به دو روش توصیفی و استنباطی به تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده، پرداخته شده است. در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌ها از نرم افزار آماری مناسب استفاده شده است. نتایج استفاده از رگرسیون حداقل مربعات معمولی چنین نشان داد که ولی بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی با توجه به نقش کیفیت حسابرسی رابطه معناداری یافت شد.

### واژگان کلیدی

معاملات اشخاص وابسته، مدیریت سود تعهدی، مدیریت سود واقعی

<sup>۱</sup> دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حسابداری، دانشگاه پیام نور تهران، ایران

## ۱. مقدمه

بر اساس استاندارد حسابداری شماره ۱۲ ایران، معامله با اشخاص وابسته این گونه تعریف می‌شود: انتقال منابع، خدمات یا تعهدهای بین اشخاص وابسته، صرف‌نظر از مطالبه یا عدم مطالبه بهای آن. رابطه با شخص وابسته می‌تواند بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری تأثیر داشته باشد. اشخاص وابسته، ممکن است معاملاتی انجام دهند که اشخاص غیروابسته انجام نمی‌دهند. همچنین مبالغ معاملات بین اشخاص وابسته، ممکن است با مبالغ مشابه بین اشخاص غیروابسته یکسان نباشد (استانداردهای حسابداری ایران، ۱۳۸۶).

تصاحب منابع شرکت از طریق معاملات با اشخاص وابسته، در کشورهای توسعه یافته مرسوم است، اما به دلیل نقص بازارهای خارجی و ضعف راهبری شرکتی، این رخداد در اقتصادهای نوظهور بیشتر مشاهده می‌شود. در بسیاری از موارد، معاملات با اشخاص وابسته گریزناپذیر و سودمند است و در چرخه عملیات شرکت تکرار می‌شود؛ ولی در شرایط خاص، به سهامداران عمده (سهامداران اکثریت) یا مدیران شرکت‌ها اجازه می‌دهد با هزینه سهامداران اقلیت، منافع شخصی خود را تأمین کنند (حمیدی و شعری، ۱۳۹۱).

یک نظریه جهانی این است که معاملات با اشخاص وابسته می‌تواند در شرکت‌های گروه به عنوان یک راه بهینه‌سازی تخصیص منابع داخلی، کاهش هزینه معاملات و بهبود بازده دارایی‌ها استفاده شود. در طرف دیگر، این معاملات توسط مدیران یا سایر سهامداران به طور فرصت‌طلبانه استفاده می‌شود که می‌تواند نتایج عملیات را گمراه کند یا اثر نامساعدی بر ثروت سهامداران اقلیت بگذارد. کائو<sup>۱</sup> (۲۰۰۳) و هوانگ<sup>۲</sup> (۲۰۰۳) نگرانی‌هایی در مورد سوءاستفاده از معاملات با اشخاص وابسته بیان کردند به این صورت که سهامداران کنترل‌کننده، از شرکتها به عنوان ناقل مالی استفاده می‌کنند و سرمایه آنها را دوباره در سایر سرمایه‌گذاری‌ها تخصیص می‌دهند. نگرانی دیگر این است که سهامداران کنترلی ممکن است انگیزه بیشتری برای سلب مالکیت دیگر سهامداران داشته باشند و از طریق معاملات با اشخاص وابسته به منافع شخصی خود می‌رسند. بنابراین انتظار می‌رود شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته بیشتر، سود سهام نقدی کمتری پرداخت کنند (خدای پور، امینی و هوشمند، ۱۳۹۱).

به دلایل مذکور آگاهی از معاملات، مانده حساب‌های طرفین و رابطه با اشخاص وابسته با اهمیت بوده و ممکن است بر ارزیابی استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی از عملیات واحد تجاری، شامل ارزیابی ریسک و فرصت‌های پیش‌روی واحد تجاری، تأثیر بگذارد (استانداردهای حسابداری ایران، ۱۳۸۶). لذا شناسایی عواملی که تحت تأثیر معاملات بر اشخاص وابسته هستند من جمله سود سهام نقدی بسیار با اهمیت بوده و ضروری به نظر می‌رسد.

فاسیو<sup>۳</sup> و همکاران (۲۰۰۱)، جانسون<sup>۴</sup> و همکاران (۲۰۰۰)، لاپورتا<sup>۵</sup> و همکاران (۲۰۰۰) نشان دادند که سهامداران کنترلی (سهامداران اکثریت) انگیزه زیادی برای استفاده از منابع شرکت در جهت منافع شخصی خود به جای منافع سهامداران اقلیت دارند که به آن تونل‌زدن گویند. تونل‌زدن بطور مستقیم به سختی قابل مشاهده است. تحقیقات اخیر کانال‌هایی که

<sup>1</sup> Cao

<sup>2</sup> Huang

<sup>3</sup> Fascio

<sup>4</sup> Johnson

<sup>5</sup> Laporta

سلب مالکیت می-تواند تشخیص داده شود را آزمون کردند. بایی<sup>۶</sup> و همکاران (۲۰۰۲) وسعت تونل زدن را با بررسی عکس العمل سرمایه گذاران در مقابل رویدادهای تحصیل سهام بازار کره، نشان دادند چونگ<sup>۷</sup> و همکاران (۲۰۰۶) نمونه‌ای از معاملات با اشخاص وابسته بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار هونگ کنگ و سهامداران کنترلی را آزمون کردند و به این نتیجه رسیدند که شرکت‌هایی که معاملات با اشخاص وابسته اعلام می‌کنند بازده‌های مازاد منفی بااهمیتی را کسب می‌کنند و این با فرضیه تونل زدن مطابقت دارد.

تصاحب منابع شرکت از طریق معاملات با اشخاص وابسته، در کشورهای توسعه یافته مرسوم است، اما به دلیل نقص بازارهای خارجی و ضعف راهبری شرکتی، این رخداد در اقتصادهای نوظهور بیشتر مشاهده می‌شود. در بسیاری از موارد، معاملات با اشخاص وابسته گریزناپذیر و سودمند است و در چرخه عملیات شرکت تکرار می‌شود؛ ولی در شرایط خاص، به سهامداران عمده (سهامداران اکثریت) یا مدیران شرکت‌ها اجازه می‌دهد با هزینه سهامداران اقلیت، منافع شخصی خود را تأمین کنند (حمیدی و شعری، ۱۳۹۱).

ما در این پژوهش دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که آیا معاملات با اشخاص وابسته در ایران بر مدیریت سود با توجه به نقش کیفیت حسابرسی اثر دارد یا خیر، یعنی سهامداران عمده یا سهامداران اکثریت به دنبال این هستند که با پرداخت سود کمتر به منافع شخصی خود برسند یا خیر؟

رسوایی‌های حسابداری، نگرانی‌های بسیاری میان مقررات‌گذاران و فعالان بازار به وجود آورده است. بحران‌های مالی شرکت‌ها که بر ریسک ذاتی معاملات با اشخاص وابسته به عنوان ابزاری قدرتمند در انجام تقلب‌های مالی و تصاحب منابع سهامداران سایه افکنده است، پرده‌ها را کنار می‌زند تا راه فرارهای قانونی که الزامات موجود افشا را تحت تأثیر قرار می‌دهد، آشکار شود. معاملات با اشخاص وابسته می‌تواند به نفع مدیران و در راستای تصاحب منابع سهامداران انجام گیرد. اگر به این شیوه به معاملات با اشخاص وابسته نگریسته شود، این معاملات با بیشینه‌سازی ثروت سهامداران ناسازگار خواهد بود. از این رو معاملات با اشخاص وابسته، توجه دانشگاهیان و سازمان‌های حرفه‌ای را معطوف خود کرده است (شعری و حمیدی، ۱۳۹۲). اشخاصی وابسته تلقی می‌شوند که یکی از آنان بتواند به طور مستقیم یا غیرمستقیم تصمیم‌گیری‌های عمده مالی و عملیاتی طرف دیگر، کنترل یا نفوذ قابل ملاحظه‌ای اعمال کند یا هر دو تحت کنترل مشترک یا نفوذ قابل ملاحظه مشترک، شخص ثالثی باشند (درحدی که در انجام یک معامله منافع مستقل یکی از آنها تحت شعاع منافع دیگری قرار گرفته باشد).

هیات استانداردهای حسابداری مالی<sup>۸</sup> (۱۹۸۲) بیان می‌کند که معاملات با اشخاص وابسته نمی‌تواند در شرایط منصفانه انجام شود و با تأثیری که بر قابلیت اتکای صورتهای مالی می‌گذارد، ممکن است برای استفاده کنندگان صورتهای مالی گمراه کننده باشند. با این وجود معاملات با اشخاص وابسته بین شرکتها رایج است و موضوع مهم در این معاملات، این است که منافع سهامداران خرد در مقایسه با منافع مدیرعامل یا سهامدار کنترل کننده در اولویت پایین تر قرار می‌گیرد. شرم و یانگ (۲۰۰۱) در تحقیق خود، شش نقطه حساس شناسایی کردند که احتمال رخداد حسابداری تهاجمی در آنها بیشتر است. یک از این نقاط، معاملات با اشخاص وابسته است که به شرکتها اجازه می‌دهد سود را دلخواهانه کم یا زیاد

<sup>۶</sup> Be Sure

<sup>۷</sup> Chong

<sup>۸</sup> Financial Accounting Standards Board

کنند. از سوی دیگر با وجود آنکه از منظر حسابرسی، معاملات با اشخاص وابسته شاخص بالقوه ریسک حسابرسی محسوب می‌شود، ناتوانی حسابرسان در شناسایی این معاملات، جزء یکی از کاستیهای موجود در حسابرسی است (شعری و حمیدی، ۱۳۹۲).

پژوهش حاضر با شناخت و بررسی تعامل بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود: نقش کیفیت حسابرسی، مبانی کاربردی برای مدیریت، دولت و بازیگران بازار سرمایه شامل سرمایه‌گذاران بالقوه و بالفعل و..... در جهت بررسی و توجه بیشتر نسبت به تعامل بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود را فراهم خواهد نمود. بدیهی است که به دنبال انجام هر تحقیقی تلاش بر این است نتایج به‌دست آمده مورد استفاده علاقه‌مندان قرار بگیرد تا در اتخاذ تصمیمات کارا و مؤثر باشد، لذا این تحقیق نیز مستثنی از این امر نخواهد بود. از طرف دیگر نتایج تحقیقات برای خود مدیران شرکت‌ها نیز قابل توجه خواهد بود تا نتایج مثبت بیشتری را رقم بزنند و در نهایت به بهبود عملکرد شرکتها منجر شود.

## ۲. پیشینه پژوهش

الهاله، جورجیو، آلن لاو<sup>۹</sup> (۲۰۱۸) مقاله ای تحت عنوان تعامل بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود: نقش کیفیت حسابرسی مورد بررسی قرار داده اند این پژوهش از شرکت های ثبت شده در بورس اوراق بهادار آتن را در طول دوره بین سال های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۴ به کار می گیرد. نتایج ما تایید می کند که به طور متوسط، مدیریت درآمد واقعی و معاملات اشخاص وابسته به عنوان جایگزین مورد استفاده قرار می گیرند. با این حال، آزمایش های اضافی نشان می دهد که این جایگزینی مهم نیست اگر شرکت توسط یکی از حسابرسان بزرگ ۴ حسابرسی شود. به طور خلاصه، ارتباط معناداری بین مدیریت درآمد تعهدی و معاملات اشخاص وابسته پیدا نشد.

مین جونگ<sup>۱۰</sup> و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مالکیت کنترل به این نتیجه رسیدند که معاملات با اشخاص وابسته در شرکت های کره ای بطور میانگین ارزش شرکت را کاهش داده اما این کاهش زمانی قابل مشاهده است که کنترل مالکیت زیاد بوده است.

ژانگ<sup>۱۱</sup> و همکاران (۲۰۱۳) تحقیقی تحت عنوان «سودسهم نقدی، سلب مالکیت و ارتباطات سیاسی» انجام دادند و با استفاده از ۱۳۸۳ نمونه طی سال های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ سه فرضیه زیر را مورد بررسی قرار دادند. آنها برای آزمون سیاست تقسیم سود در شرکت های چینی از تحلیل پنل دیتا استفاده کردند که ظاهراً تقسیم سود تحت تأثیر انگیزه های شدیدی از جمله هزینه های نمایندگی و ارتباطات سیاسی است. آنها به این نتیجه رسیدند که شرکت هایی که سود سهام کمتری پرداخت می کنند با معاملات با اشخاص وابسته بیشتر سروکار دارند و همچنین شرکت های که دارای ارتباطات سیاسی هستند نسبت به شرکت هایی که دارای ارتباطات سیاسی نیستند سود سهام نقدی بیشتری پرداخت می کنند. تحلیل بیشتر نشان داد که با توجه به معاملات با اشخاص وابسته و ارتباطات سیاسی ساختار مالکیت این شرکت های چینی نقش انتقادی در سیاست های تقسیم سود دارد.

هنری و همکاران (۲۰۰۷) نقش معاملات با اشخاص وابسته را در گزارشگری متقلبانه با استفاده از اطلاعات مالی ۸۳ شرکت، طی دوره زمانی ۲۰۰۶-۱۹۸۳ مورد بررسی قرار دادند. آنها دریافتند که فراوان ترین نوع معاملات در فعالیت های

<sup>9</sup> Al-Haleh, Giorgio, Alan Lowe

<sup>10</sup> Minjong

<sup>11</sup> Zhang

اجرایی، پرداخت وام به اشخاص وابسته می‌باشد که وجود رابطه، افشاء نشده بود. همچنین یافته‌های آن‌ها نشان داد که اختلاس دارایی‌های شرکت اغلب به معاملاتی مربوط می‌شود که جریان نقدی آن‌ها بالاست. آن‌ها گزارش کردند که به طور کلی وجود معاملات با اشخاص وابسته الزاماً نشان‌دهنده‌ی گزارشگری متقلبانه نیست.

پنگ و همکاران<sup>۱۲</sup> (۲۰۰۶) معاملات با اشخاص وابسته را طی دوره‌ی ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۴ مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها دریافتند زمانی که شرکت در شرایط مالی خوب قرار دارد، سهامداران کنترلی از معاملات با اشخاص وابسته برای بدست آوردن منافع تقسیم شده کنترل و زمانی که در شرایط ضعیف قرار دارند، برای بدست آوردن منافع خصوصی کنترل استفاده می‌کنند. آن‌ها نشان دادند که به طور خاصی اگر شرکتی حق انتشار سهام جدید را بدست آورده باشد بازار به افشای معاملات با اشخاص وابسته واکنش منفی نشان می‌دهد. برعکس، اگر با ریسک خارج شدن از بورس روبرو شود با واکنش مثبت بازار به افشای معاملات با اشخاص وابسته روبرو می‌شود.

اولین تحقیقات داخلی انجام شده در مورد معاملات با اشخاص وابسته بیشتر توسط فرقاندوست حقیقی در مجله‌ی حسابداری انجام شده است. از جمله در مجله‌ی حسابداری شماره‌ی ۱۱۲ «معاملات با اشخاص وابسته رهنمودهایی برای قضاوت» که نوعی چک لیست ارائه نمودند که تسهیلی در شناسایی و قضاوت معاملات با اشخاص وابسته بوده است. همچنین در شماره‌ی ۹۵ مجله‌ی حسابداری نیز مقاله‌ای تحت عنوان «گزارش بی‌فایده حسابرسی» به نحو بارزی آثار معاملات با اشخاص وابسته در ایران را نشان دادند.

وقفی، سلمانیان، مانیان، فیاض (۱۳۹۷) مقاله‌ای تحت عنوان بررسی رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته با کیفیت افشاء، مدیریت سود و سودآوری در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران مورد ارزیابی قرار داده اند معاملات با اشخاص وابسته یکی از عواملی است که موجب کاهش ارزش شرکت در بازار سرمایه می‌شود. اگر چه تمام معاملات با اشخاص وابسته فرصت-طلبانه نیستند، اما نگرش غالب این است که از عوامل تأثیرگذار بر ریسک می‌باشند و سرمایه-گذاران، قبل از انجام سرمایه-گذاری برای آن اهمیت زیادی قائل می‌شوند. هدف از انجام این تحقیق تعیین رابطه بین "معاملات با اشخاص وابسته" با "رتبه افشاء"، "مدیریت سود" و "سودآوری" است. بر اساس مسئله نمایندگی، به دلیل جدایی مالکیت از مدیریت و وجود تضاد منافع بین این دو، معاملات با اشخاص وابسته می‌تواند موجب کاهش کیفیت افشاء و ازدست رفتن ثروت سهامداران شود و مدیر برای سرپوش گذاشتن روی این انتقال ثروت، ممکن است به مدیریت سود اقدام کند. بنابراین در پژوهش حاضر از معاملات با اشخاص وابسته، به منزله متغیر مستقل و از معیار اقلام تعهدی اختیاری، در جایگاه متغیر وابسته استفاده شده است در این پژوهش تعداد ۱۱۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۴ بررسی شده است. جهت آزمون فرضیه‌ها از مدل رگرسیونی خطی چند گانه استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، که بین "معاملات با اشخاص وابسته" با "رتبه افشاء" رابطه منفی و با "مدیریت سود" رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. اما نتایج تحقیق وجود ارتباط معنادار بین معامله با اشخاص وابسته و سودآوری را تأیید نکرده است.

اسماعیل زاده مقری، علی جان زاده قراء، هادیان (۱۳۹۵) مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی انجام دادند در رسوایی‌های مالی شرکت‌ها، یکی از موضوعات مهم، مربوط به معاملات با اشخاص وابسته می‌باشد.

معاملات با اشخاص وابسته در شرکتها بسیار رایج می‌باشد و ممکن است با اهداف خاصی انجام شود و موضوع مهم این است که منافع سهامداران اقلیت در مقایسه با منافع مدیرعامل یا سهامدار کنترل‌کننده (اکثریت) در اولویت پایین‌تری قرار می‌گیرد. لذا این سهامداران از طریق معاملات با اشخاص وابسته با انحراف داراییها و انتقال قیمت به منافع شخصی خود می‌رسند و ممکن است سود سهام نقدی کمتری پرداخت کنند. هدف از این مقاله بررسی اثر معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی است، بدین منظور از ۶۹ نمونه از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران استفاده شده است و با استفاده از رگرسیون حداقل مربعات معمولی این نتیجه حاصل شد که معاملات با اشخاص وابسته بر سود سهام نقدی اثر معکوسی دارد و شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته بیشتر، سود سهام نقدی کمتری پرداخت کردند.

سرلک و اکبری (۱۳۹۲) تحقیقی تحت عنوان «رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود» انجام دادند. نمونه پژوهش صدوچهل شرکت است که این شرکتها از سال ۱۳۸۶ تا سال ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار گرفتند. آزمون فرضیه پژوهش با استفاده از داده‌های تلفیقی و رگرسیون چندگانه انجام پذیرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

خمامی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد واحد تهران مرکز، اطلاعات مربوط به ۴۷ شرکت در سال ۸۵ تا ۹۱ را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه رسید که وجود معاملات با اشخاص وابسته اثری منفی بر مدیریت سود با استفاده از مدل تعدیل شده جونز دارد.

دارابی و داودخانی (۱۳۹۲) در تحقیقی به بررسی تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر ارزش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و به این نتیجه رسیدند که بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت رابطه‌ی معنادار و منفی وجود دارد و همچنین بین بازده نقدی سهام و اندازه هیئت مدیره با ارزش شرکت رابطه‌ی معناداری وجود ندارد و بین اهرم مالی با ارزش شرکت رابطه‌ی معنادار منفی و بین بازده داراییها با ارزش شرکت رابطه معنادار مثبتی وجود دارد.

خدامی‌پور، امینی و هوشمند (۱۳۹۱) تحقیقی تحت عنوان «بررسی تأثیر الزامات افشای معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود» انجام دادند. آنها الزامات افشای استاندارد حسابداری شماره ۱۲ مصوب سال ۱۳۸۶ بر معاملات با اشخاص وابسته در خصوص فروش کالا و دارایی طی دو دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۸۲ (قبل از الزامات افشاء) و ۱۳۸۹-۱۳۸۶ را بررسی کردند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها با استفاده از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندمتغیره حاکی از آن است که ضریب ارزشی سود برای شرکت‌های فروشنده‌ی موجودی کالا به اشخاص وابسته بعد از تصویب الزامات جدید افشاء کاهش یافته است. همچنین، نتایج نشان داد که ضریب ارزشی سود ناشی از فروش دارایی به اشخاص وابسته در دوره بعد از الزامات افشاء نسبت به دوره قبل از الزامات افشاء کاهش یافته است. ولی با توجه به اینکه ارتباط معناداری برای دوره ۱۳۸۹-۱۳۸۶ وجود نداشت، لذا، به طور قطع نمی‌توان بیان کرد که الزامات افشای جدید، تأثیری بر کاهش دستکاری سود از طریق معاملات فروش دارایی به اشخاص وابسته داشته است.

شعری و حمیدی (۱۳۹۱) تحقیقی تحت عنوان «شناسایی انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته» انجام دادند. آنها انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته را با استفاده از مدل مسکاریلو (۲۰۱۰) مورد بررسی قرار دادند. نمونه آنها شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ می‌باشد. آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد بین میزان معاملات با اشخاص وابسته و متغیرهای سطح تمرکز مالکیت، نسبت مدیران غیرموظف و اهرم مالی رابطه معنادار

موردانتظار وجود دارد. یافته‌ها نشان می‌دهد فرضیه وجود رفتار فرصت طلبانه در معاملات با اشخاص وابسته رد نمی‌شود و نشانه‌هایی از فرصت طلبانه بودن این معاملات در محیط کسب و کار ایران قابل مشاهده است.

مهربانی (۱۳۸۶) در پایان‌نامه خور تحت عنوان «بررسی ارائه مطلوب معاملات با اشخاص وابسته از دیدگاه استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی» با بررسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۴ به این نتیجه رسید که افشای اطلاعات در سطح معناداری بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی مؤثر می‌باشد.

حیدرپور و زارع (۱۳۹۳) در تحقیقی تحت عنوان «تأثیر متغیرهای سود تقسیمی و فرصت‌های رشد بر رابطه کیفیت گزارشگری مالی و نوسانپذیری بازده سهام» به این نتیجه رسیدند که سیاست‌های تقسیم سود شرکت‌ها، تأثیرگذاری کیفیت گزارشگری مالی بر نوسانپذیری بازده سهام شرکت‌ها را به صورت معناداری تحت تأثیر قرار نمی‌دهد.

ستایش و غفاری (۱۳۸۸) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی میزان سودمندی سود تقسیمی بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» به این نتیجه رسیدند که بین سود تقسیمی و معیارهای ارزیابی عملکرد در کلیه شرکت‌های مورد مطالعه، بدون توجه به صنعتی که به آن تعلق دارند، رابطه معنی‌دار وجود دارد.

حساس یگانه و دلخوش (۱۳۸۸) در تحقیقی تحت عنوان «رابطه بین ارزش افزوده اقتصادی با سود تقسیمی و قیمت سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران» به این نتیجه رسیدند که بین ارزش افزوده اقتصادی و قیمت سهام رابطه معناداری وجود ندارد و در نتیجه ارزش افزوده اقتصادی می‌تواند بر آوردکننده بهتری بر قیمت سهام باشد.

### ۳. مبانی نظری

در مبانی نظری و مدل‌های تحلیلی مربوط گفته می‌شود که مدیریت سود، فرایندی است که از سوی گروه مدیریت شرکت به قصد دستیابی به اهداف یا منافع انجام می‌گیرد. از این رو، مدیریت برای تأثیرگذاری بر مخاطبان گزارش‌های حسابداری و برای رسیدن به اهداف و منافع مورد نظر، سودهای گزارش شده را مدیریت می‌کند (باباجانی و تحریری، ۱۳۹۲).

تعریف واحدی از مدیریت سود در دست نیست، ولی اغلب محققان معتقدند که مدیریت سود به معنای آزادی مدیر در انتخاب یک رویه حسابداری و مداخله هدفمند وی در فرایند گزارشگری مالی برون سازمانی، به قصد کسب منافع شخصی است (اسکات<sup>۱۳</sup>، ۲۰۰۹).

بخش عمده‌ای از ادبیات مدیریت سود، به دنبال توضیح انگیزه‌های مدیریت سود با استفاده از نظریه نمایندگی است. این در حالی است که براساس نظریه نمایندگی، به دلیل جدایی مالکیت از مدیریت و وجود تضاد منافع بین این دو، معاملات با اشخاص وابسته ممکن است موجب ازدست رفتن ثروت سهامداران شود و مدیر برای سرپوش گذاشتن روی این انتقال ثروت، ممکن است به مدیریت سود اقدام کند (گوردن و هنری، ۲۰۰۵). استانداردگذاران اشاره می‌کنند، معاملات با اشخاص وابسته مبین سلب مالکیت احتمالی بالقوه منابع شرکت است (گوردن و هنری<sup>۱۴</sup>، ۲۰۰۵).

<sup>13</sup> Scott

<sup>14</sup> Gordon and Henry

در بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۴۵، روش‌های عام و خاصی به منظور شناسایی اشخاص وابسته و معاملات با آنها تصریح شده است. روش‌های خاص تصریح شده در بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۴۵ که صرفاً به منظور تشخیص اشخاص وابسته و معاملات با آنها اعمال می‌گردند، عبارتند از:

۱) استفسار از مدیریت در مورد:

الف: اسامی کلیه اشخاص وابسته

ب: معاملات انجام گرفته با اشخاص وابسته طی دوره

ج: وجود روش‌های مناسب برای تشخیص و انعکاس صحیح حسابداری معاملات با اشخاص وابسته در شرکت. روش‌های موجود باید از جانب حسابرس مورد ارزیابی قرار گیرند.

۲) مشخص ساختن اسامی کلیه صندوق‌های بازنشستگی و سایر کانون‌هایی که برای مقاصد رفاهی کارکنان ایجاد شده‌اند و اسامی مسئولان و امضاء این گونه واحدها.

۳) بررسی فهرست سهامداران به منظور تشخیص سهامداران عمده.

روش‌های تشخیص معاملات با اشخاص وابسته در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱- روش‌های تشخیص معاملات با اشخاص وابسته

| روش کلی                                                                                                                           | چگونگی ارتباط با موضوع با رسیدگی معاملات با اشخاص وابسته                               |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| بررسی کاربرگ‌های سال‌های گذشته                                                                                                    | تشخیص اسامی اشخاص وابسته مشخص شده                                                      |
| بررسی صورت جلسه‌های هیأت مدیره و هیأت اجرایی یا عامل                                                                              | کسب اطلاعات درباره معاملات اجرایی یا عامل مهمی که تصویب یا درباره آنها مذاکره شده است. |
| بررسی تاییدیه‌های مانده‌های متقابل                                                                                                | تعیین اینکه این مانده‌ها در دفاتر اشخاص وابسته وجود دارند یا قبلاً وجود داشته‌اند.     |
| بررسی صورت حساب‌های مؤسسات مشاوره حقوقی در ارتباط با استفاده از خدمات آن‌ها در موارد خاص یا به صورت مداوم                         | تشخیص قرائن وجود اشخاص وابسته یا معاملات با آنها                                       |
| بررسی تأییدیه‌های وام‌های دریافتی و پرداختی                                                                                       | تشخیص وجود ضمانتنامه و ماهیت روابط با ضمانت‌کننده                                      |
| بررسی معاملات سرمایه‌گذاری با اهمیت                                                                                               | تشخیص قرائن به وجود آمدن شخص وابسته در اثر سرمایه‌گذاری‌ها                             |
| بررسی اسناد حسابداری به منظور اطلاع از معاملات عمده، غیرعادی و غیرمستمر یا مانده‌ها، به‌ویژه در (یا نزدیک به) پایان دوره گزارشگری | بررسی وجود معاملات با اشخاص وابسته                                                     |
| کسب اطلاع از حسابرس قبلی، حسابرسان اصلی یا سایر حسابرسان در ارتباط با اشخاص وابسته                                                | کسب اطلاع در ارتباط با اشخاص وابسته یا معاملات با آنها                                 |

منبع: فرقاندوست (۱۳۷۹)، حسابداری، ۱۱۵

انجمن حسابداران رسمی آمریکا<sup>۱۵</sup> (۲۰۰۱) در بیانیه‌ای با عنوان «حسابداری و حسابرسی اشخاص وابسته و معاملات با اشخاص وابسته» سه دلیل برای مشکل بودن حسابرسی اشخاص وابسته و معاملات با اشخاص وابسته بیان می‌کند، اول اینکه این معاملات به سادگی قابل شناسایی نیستند، دوم حسابرسان برای شناسایی اشخاص وابسته و معاملات با اشخاص وابسته در اولین گام به مدیر و سهامدار کنترل‌کننده متکی است و سوم معاملات به وسیله کنترل‌های داخلی شرکت، به سادگی قابل رهگیری نیست (شعری و حمیدی، ۱۳۹۲).

با توجه به مطالب عنوان شده و پس از رسوایی‌های مالی انرون، وردکام و لمان برادرز و ... که موجب شد تا کنگره آمریکا در بخش ۴۰۴ قانون ساربنز آکسلی<sup>۱۶</sup>، هیأت مدیره شرکت‌های سهامی بورسی و غیربورسی را مسئول استقرار و کنترل داخلی و ارائه گزارش کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی و حسابرسان را ملزم به حسابرسی کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی کند، هیأت مدیره سازمان بورس اوراق بهادار ایران نیز در ۱۳۹۱/۰۲/۱۶ دستورالعمل کنترل‌های داخلی را به تصویب رساند که در ماده ۱۱ فصل دوم افشای مناسب و کامل اطلاعات اشخاص وابسته طبق استانداردهای حسابداری و ضوابط لازم‌الاجرا را اجباری کرده است.

بنابراین افشای معاملات با اشخاص وابسته طبق استانداردهای حسابداری ایران می‌تواند اطلاعاتی درباره انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته را به دنبال خود داشته باشد. با توجه به وجود دو فرضیه درباره انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته، تحقیقات خارجی به دو گروه تقسیم می‌شوند. گروه اول از فرضیه معاملات کارا و گروه دوم از فرضیه تضاد منافع حمایت می‌کند.

**فرضیه رفتار کارا:** کلبک و می‌هیو<sup>۱۷</sup> (۲۰۰۴) مشوق‌های مالی و شاخص‌های نظارتی را در شرکت‌هایی که اقدام به انجام معاملات با اشخاص وابسته وجود داشت، ولی از نظر نوع معامله و نحوه افشاء با یکدیگر تفاوت داشتند. آنها دریافتند که راهبری شرکتی با معاملات با اشخاص وابسته ارتباط معکوس دارد و رابطه معکوس میان پاداش نقدی مدیران با معاملات با اشخاص وابسته برقرار است.

**فرضیه رفتار فرصت طلبانه:** مسکاریلو<sup>۱۸</sup> (۲۰۱۰) انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته را در بورس اوراق بهادار ایتالیا بررسی کرد. هدف او شناسایی دلایل پشت پرده انجام معاملات با اشخاص وابسته و کارآ بودن یا فرصت طلبانه بودن این معاملات بود. با توجه به ساختار متمرکز مالکیت در شرکت‌های ایتالیایی، استفاده احتمالی از معاملات با اشخاص وابسته توسط سهامداران عمده برای تصاحب منابع شرکت به ضرر سهامداران خرد ارزیابی شد. شواهد، نشان از رفتار فرصت-طلبانه در این معاملات دارد و رابطه معنادار بین مبلغ این معاملات با متغیرهایی که انگیزه‌ها و هزینه‌های تصاحب اموال را تحت تأثیر قرار می‌دهد، مشاهده گردید.

با توجه به فرضیه دوم یعنی رفتار فرصت طلبانه و استفاده احتمالی از معاملات با اشخاص وابسته توسط سهامداران عمده برای تصاحب منابع شرکت ممکن است سهامداران عمده انگیزه بیشتری برای سلب مالکیت دیگر سهامداران داشته باشند و این سهامداران از طریق معاملات با اشخاص وابسته از قبیل انحراف داراییها و انتقال قیمت به منافع شخصی خود برسند،

<sup>15</sup> American Association Of Accountants

<sup>16</sup> Sarkans Oxley

<sup>17</sup> Colbeck And Mihio

<sup>18</sup> Messcarilo

شرکت‌هایی که سود سهام نقدی بیشتری پرداخت می‌کنند احتمالاً سود بیشتری برای از دست دادن مالکیت پرداخت می‌کنند پس انتظار می‌رود شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته بیشتر، سود سهام نقدی کمتری پرداخت کنند (ژانگ و همکاران<sup>۱۹</sup>، ۲۰۱۳).

بر این اساس فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر می‌باشند:

۱- معاملات اشخاص وابسته با مدیریت سود رابطه معناداری دارد.

۲- بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود با توجه به نقش کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.

#### ۴. روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی می‌باشد و همچنین از نظر داده‌ها و زمان گردآوری اطلاعات، از نوع داده‌های تلفیقی و تاریخی است. روش پژوهش بر اساس خصوصیت موضوع از نوع توصیفی-همبستگی است. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از صورت‌های مالی، یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی، پایگاه‌های اطلاعاتی سازمان بورس و اوراق بهادار تهران (کدال) و همچنین از نرم‌افزار رهاورد نوین ۳ استخراج شده است.

در این پژوهش، تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال ۱۳۹۲ تا پایان سال ۱۳۹۶ به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده است و به منظور انتخاب شرکت‌ها جهت استفاده از داده‌های آن‌ها برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش حذف سیستماتیک یا غربال‌گری با در نظر گرفتن محدودیت‌های زیر استفاده شده است:

۱. جزء شرکت‌های هلدینگ (سرمایه‌گذاری و بانک‌ها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری) نبوده‌اند.

۲. سال مالی شرکت منتهی به پایان اسفند ماه هر سال بوده است.

۳. شرکت از ابتدای سال ۱۳۹۲ تا پایان ۱۳۹۶ در بورس اوراق بهادار تهران حضور داشته است.

۴. سهام شرکت وقفه معاملاتی بیش از سه ماه نداشته است.

۵. اطلاعات مورد نیاز شرکت‌ها در دسترس بوده است.

جدول (۳-۱) چگونگی انتخاب شرکت‌های مورد مطالعه پژوهش

| تعداد | شرح                                                                                   |
|-------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| ۷۵۹   | اعضای جامعه آماری در پایان سال ۱۳۹۶                                                   |
| ۳۴۹   | شرکت‌هایی که سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفندماه نبوده است.                        |
| ۵۹    | شرکت‌هایی که جزء صنعت سرمایه‌گذاری، بانک‌ها و واسطه‌گرهای مالی نبوده‌اند.             |
| ۱۵۴   | شرکت‌هایی که از ۱۳۹۲/۱/۱ تا پایان اسفندماه ۱۳۹۶ در بورس اوراق بهادار حضور نداشته‌اند. |
| ۴۸    | شرکت‌هایی که اطلاعات آن‌ها در دسترس نبوده است.                                        |
| ۷۶    | شرکت‌هایی که توقف معاملاتی بیش از سه ماه داشته‌اند.                                   |
| ۶۳۲   | جمع شرکت‌های حذف شده از جامعه آماری                                                   |
| ۱۷۶   | شرکت‌های عضو نمونه آماری                                                              |
| ۸۸۰   | تعداد مشاهدات                                                                         |

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Eviews9 استفاده شده است.

## ۵. مدل تحقیق

### متغیر مستقل: معاملات اشخاص وابسته

در این پژوهش متغیر مستقل به عنوان یک متغیر مجازی در نظر گرفته می شود به این صورت که اگر معاملات اشخاص وابسته بیش از ۱٪ کل دارایی های شرکت را تشکیل دهد عدد یک در غیر این صورت عدد صفر برای این متغیر در نظر گرفته خواهد شد (الهلاله و همکاران، ۲۰۱۸).

### متغیر وابسته: مدیریت سود

#### مدیریت سود تعهدی

کوتاری و واسلی (۲۰۰۵) مدل دیگری طراحی کردند همانند مدل تعدیل شده جونز بود. ولی در آن از نرخ بازده دارایی ها نیز استفاده کردند. آنها در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که این مدل نتایج قوی تری نسبت به مدل جونز دارد و با نماد نشان داده می شود.

$$\frac{TA_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \beta_0 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \beta_1 \frac{\Delta sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \beta_2 \frac{PPE_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \beta_3 ROA_{i,t-1} + \varepsilon_{i,t}$$

(الهلاله و همکاران، ۲۰۱۸).

TA: تفاوت میان سود قبل از اقلام غیر عادی و جریان نقد حاصل از فعالیتهای عملیاتی در دوره جاری .

#### مدیریت سود واقعی

برای اندازه گیری مدیریت سود واقعی از مدل روچودهری (۲۰۰۶) استفاده شده است.

#### الف- جریان نقد عملیاتی غیر عادی (RMCFO)

$$\frac{CFO_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \beta_0 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \beta_1 \frac{sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \beta_2 \frac{\Delta sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \varepsilon_{i,t}$$

CFO: جریان نقد عملیاتی،

Asset: کل داراییها در ابتدای دوره،

sales: فروش،

Δsales: تغییرات فروش،

ε: مقدار خطا (جریان نقد عملیاتی غیر عادی) (الهلاله و همکاران، ۲۰۱۸).

#### ب- هزینه تولید غیر عادی (RMPROD)

$$\frac{PROD_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \beta_0 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \beta_1 \frac{sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \beta_2 \frac{\Delta sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \beta_3 \frac{\Delta sales_{i,t-1}}{Assets_{i,t-1}} + \varepsilon_{i,t}$$

PROD: هزینه های تولید: هزینه تولید = (بهای تمام شده کالای فروش رفته + (موجودی کالای پایان دوره - موجودی

کالای ابتدای دوره))،

ε: مقدار خطا (هزینه تولید غیر عادی).

ج- هزینه اختیاری غیر عادی (RMDISX)

$$\frac{DISEXP_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} = \beta_0 \frac{1}{Assets_{i,t-1}} + \beta_1 \frac{sales_{i,t}}{Assets_{i,t-1}} + \varepsilon_{i,t}$$

DISEXP: هزینه های اداری و فروش،

ε: مقدار خطا (هزینه اختیاری غیر عادی).

برای اندازه گیری متغیر مدیریت سود واقعی، خطاهای این مدل را ابتدا استاندارد کرده و سپس با هم جمع می کنیم (الهلاله و همکاران، ۲۰۱۸).

کیفیت حسابرسی (Big 4)

در این پژوهش کیفیت حسابرسی به عنوان متغیر مجازی در نظر گرفته می شود در این صورت اگر حسابرس جزو سازمان حسابرسی باشد عدد یک در غیر اینصورت عدد صفر در نظر گرفته خواهد شد (الهلاله و همکاران، ۲۰۱۸).

اندازه هیات مدیره (Board Size)

در این تحقیق متغیر اندازه هیئت مدیره به وسیله تعداد اعضای هیئت مدیره سنجیده می شود

استقلال هیات مدیره (Board Independence)

در این تحقیق همانند تحقیق های حسن و بوت (۲۰۰۹)، گادفرد<sup>۲۰</sup> و همکاران (۲۰۰۹) و ایزدی نیا و رسایان (۱۳۸۹)، الهلاله و همکاران (۲۰۱۸) این متغیر از درصد (نسبت) اعضای غیرموظف هیئت مدیره به کل اعضای هیئت مدیره بدست می آید.

اهرم مالی (LEVERAGE): نسبت جمع کل بدهی های بلند مدت بر ارزش دفتری کل دارایی های شرکت

در نهایت مدل رگرسیونی پژوهش به شرح زیر خواهد بود

$$EM = \beta_0 + \beta_1 * RPTs + \beta_2 * Big\ 4 + \beta_3 * Board\ Size + \beta_4 * Board\ Independence + \beta_5 * Leverage$$

که در آن

EM: مدیریت سود

RPT: معاملات اشخاص وابسته

Big 4: کیفیت حسابرسی

Board Size: اندازه هیات مدیره

Board Independence: استقلال هیات مدیره

Leverage: اهرم مالی

۶. یافته های پژوهش

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها، همچنین برآورد مدل و تجزیه و تحلیل دقیق آنها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. آمار توصیفی به محاسبه پارامترهای جامعه می‌پردازد و شامل شاخص‌های مرکزی و پراکندگی جامعه و ... می‌باشد. در جدول (۲) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین، میانه، بیشینه، کمینه، انحراف معیار و .... آورده شده است.

جدول (۲) آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

| متغیر              | میانگین | میانه  | بیشینه | کمینه  | انحراف معیار |
|--------------------|---------|--------|--------|--------|--------------|
| EM                 | -۰/۲۳۶  | ۰/۱۲۸۲ | ۰/۴۲   | -۰/۱۲  | ۰/۲۵۳۵       |
| Board Size         | ۵/۰۹    | ۴      | ۷      | ۳      | ۰/۲۱۲        |
| Board Independence | ۰/۶۰۸۵  | ۰/۱    | ۱      | ۰/۶    | ۰/۳۴۱۲       |
| RPTS               | ۰/۴۲۶۰  | ۰/۳۲۴۲ | ۱      | ۰      | ۱/۶۶۲۳       |
| Big4               | ۰/۲۴۳۳  | ۰/۲۰۳۶ | ۱      | ۰      | ۰/۴۶۰۵       |
| Leverage           | ۰/۶۰۵   | ۰/۵۱   | ۰/۹۷۲۱ | ۰/۱۰۳۸ | ۰/۷۰۰۷۳۱     |

اصلی‌ترین شاخص مرکزی، میانگین است که بیانگر نقطه‌ی تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌ها است. برای مثال مقدار میانگین برای متغیر وابسته کیفیت حسابرسی ۰,۲۴ می‌باشد که نشان می‌دهد بیشتر داده‌ها حول این نقطه تمرکز یافته‌اند میانه آن نیز برابر با ۰,۲۰۶ است که نشان می‌دهد نیمی از داده‌ها کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار هستند و این عدد بسیار نزدیک به میانگین می‌باشد.

جدول (۳) نتایج آزمون انتخاب روش تلفیقی یا ترکیبی

| نتایج آزمون هاسمن        |         | F(نتایج آزمون) |                                                        |         |          |
|--------------------------|---------|----------------|--------------------------------------------------------|---------|----------|
| نتیجه آزمون              | p-value | chi2آماره      | نتیجه آزمون                                            | p-value | آماره    |
| مدل اثرات ثابت مناسب است | ۰/۰۰۰۰  | ۷۹/۳۸۲۶        | رد می‌شود $H_0$<br>(روش داده‌های ترکیبی انتخاب می‌شود) | ۰/۰۰۰۰  | ۲۶/۳۱۰۳۳ |

همان‌گونه که در جدول شماره (۲) دیده می‌شود در سطح اطمینان ۹۵ درصد، در هر ۲ مدل پژوهش فرض صفر آزمون رد شده است، بنابراین باید از روش داده‌های ترکیبی استفاده نمود. آزمون هاسمن از معیار کای-دو استفاده می‌کند و در صورتی که احتمال آماره آزمون بیش از ۰/۰۵ باشد، در سطح معنی داری ۹۵ درصد میتوان اثرات تصادفی را به اثرات ثابت ترجیح داد در غیر این صورت، اثرات ثابت انتخاب می‌شود. به بیان دیگر، در آزمون هاسمن، رد فرضیه صفر بیانگر استفاده از اثرات ثابت است.

جدول (۴) نتایج آزمون بروش-پاگان برای همسانی واریانس

| نتیجه آزمون        | p-value | chi2آماره | مدل |
|--------------------|---------|-----------|-----|
| ناهمسانی وجود دارد | ۰/۰۰۰۰  | ۴/۱۱۰۴۲۵  | اول |

بنابر نتایج حاصل از آزمون که در جدول (۳) آورده شده است، در ۲ مدل پژوهش مشکل ناهمسانی واریانس وجود دارد (زیرا احتمال یا p-value محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است). بنابراین برای برطرف نمودن ناهمسانی از برآورد کننده GLS استفاده می شود.

### نتایج آزمون فرضیه پژوهش

۱- معاملات اشخاص وابسته با مدیریت سود رابطه معناداری دارد.

۲- بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود با توجه به نقش کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (۴) خلاصه نتایج آماری آزمون مدل اول و دوم

| متغیر وابسته: مدیریت سود             |          |              |          |          |
|--------------------------------------|----------|--------------|----------|----------|
| متغیر                                | ضریب     | انحراف معیار | آماره t  | معناداری |
| عدد ثابت                             | ۰/۰۳۹۸۴۱ | ۰/۰۵۰۶۴۰     | ۰/۷۸۶۷۵۲ | ۰/۴۳۱۹   |
| معاملات اشخاص وابسته                 | ۰/۰۳۶۹۰۴ | ۰/۰۰۶۱۴۹     | ۶/۰۰۱۶۹۲ | ۰/۰۰۰۰   |
| کیفیت حسابرسی                        | ۰/۰۰۵۸۹۴ | ۰/۰۰۰۸۷۶     | ۶/۷۲۹۹۳۳ | ۰/۰۰۰۰   |
| معاملات اشخاص وابسته * کیفیت حسابرسی | ۰/۰۵۰۵۰۳ | ۰/۰۰۰۸۷۶     | ۵/۷۶۵۲۷۷ | ۰/۰۰۰۰   |
| اندازه هیات مدیره                    | ۰/۴۳۴۵۵۹ | ۰/۰۱۵۵۸۱     | ۲۷/۸۹۰۰۶ | ۰/۰۰۰۰   |
| استقلال هیات مدیره                   | ۰/۰۱۳۱۰۱ | ۰/۰۰۷۶۳۳     | ۲/۴۸۲۸۳۴ | ۰/۰۱۳۴   |
| اهرم مالی                            | ۰/۰۱۴۰۰۱ | ۰/۰۰۶۳۷۲     | ۲/۰۰۸۰۷۴ | ۰/۰۴۵۲   |
| ضریب تعیین تعدیل شده                 | ۷۸/۹۴٪   |              |          |          |
| آماره دوربین واتسون                  | ۲/۰۹۷    |              |          |          |
| آماره F                              | ۷/۱۹۶۰ - |              |          |          |
| احتمال (آماره F)                     | ۰/۰۰۰۰   |              |          |          |

به منظور آزمون فرضیه از نتایج تخمین فرضیه که در جدول فوق ارائه شده، بهره گرفته شده است. با توجه به نتایج این فرضیه، مقدار احتمال (یا سطح معناداری) F برابر ۰/۰۰۰ بوده و چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵٪ رد می شود، یعنی مدل معنی دار است. مقدار آماره دوربین واتسون ۲/۰۹۷ می باشد که این مقدار، عدم وجود خود همبستگی را نشان می دهد. نتایج مربوط به ضریب تعیین نشان می دهد، تقریباً ۷۸/۹۴٪ تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی مدل، توضیح داده می شوند. همچنین در بررسی نتیجه فرضیه نیز چنین می توان گفت که بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود با توجه به نقش کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.

## ۷. بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش به بررسی رابطه بین معاملات اشخاص وابسته و شاخص مدیریت سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختیم. در این پژوهش به پیروی از الهالاله (۲۰۱۷) ما مدیریت سود تعهدی را با استفاده از ذخایر احتیاطی (جونز، ۱۹۹۱) و مدیریت سود واقعی با جریان نقدینگی احتیاطی از عملیات، هزینه‌های اختیاری تولید و هزینه‌های اختیاری اندازه گیری کردیم.

نتایج نشان می‌دهد که به احتمال زیاد معاملات اشخاص وابسته به عنوان یک ابزار مستقل برای مدیریت درآمدها و عمل به عنوان جایگزینی برای مدیریت سود واقعی استفاده می‌شود. نتایج نشان‌دهنده هیچ رابطه نظام‌مندی بین مدیریت سود مبتنی بر اقلام تعهدی و معاملات اشخاص وابسته نیست.

همچنین در بررسی نتیجه فرضیه اصلی نیز چنین می‌توان گفت که بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی با توجه به نقش کیفیت حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد. ولی بین معاملات اشخاص وابسته و مدیریت سود واقعی با توجه به نقش کیفیت حسابرسی رابطه معناداری یافت نشد.

نتایج ما یافته‌های مطالعات قبلی را تایید و تکمیل می‌کند. نتایج ما نشان می‌دهد که معاملات اشخاص وابسته می‌تواند ابزار جداگانه‌ای برای مدیریت سود باشد (چن و همکاران، ۲۰۱۱) و می‌تواند مستقیماً برای دستکاری سودهای گزارش شده استفاده شود (جیانگ و وانگ، ۲۰۱۰). آن‌ها همچنین به احتمال زیاد با حداقل یک پدیده رفتار فرصت طلبانه دیگر مرتبط هستند (کوهلبک و میهو، ۲۰۱۷).

همواره گام نهادن در راه رسیدن به هدف، با محدودیت‌هایی همراه است که باعث می‌شود رسیدن به هدف مورد نظر با کندی همراه شود. پژوهش نیز به عنوان فرآیندی در جهت نیل به هدف حل مسئله پژوهش، از این امر مستثنی نیست. لذا در این قسمت با ارائه محدودیت‌های پژوهش، سعی بر آن است که به خواننده این پیام داده شود تا بتواند در تعمیم نتایج پژوهش با آگاهی بیشتری عمل کند و در مورد فرآیند پژوهش قضاوت عادلانه‌ای داشته باشد. در این راستا محدودیت‌های پژوهش حاضر به شرح زیر قابل ذکر است:

الف- پژوهش حاضر با استفاده از داده‌های شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام شده است و شرکت‌های سرمایه‌گذاری، لیزینگ و بیمه به علت ماهیت خاص فعالیت آنها از جامعه آماری کنار گذاشته شده‌اند، لذا نتایج به دست آمده قابلیت تعمیم به تمامی شرکت‌ها را ندارد.

ب- اقلام مندرج در متن صورت‌های مالی به واسطه آثار تورم تعدیل نشده است و از آنجایی که واحدهای تجاری در زمان‌های متفاوت تأسیس شده‌اند و اقلام دارایی‌های خود را در زمان‌های متفاوت تحصیل نموده‌اند لذا کیفیت قابلیت اقلام می‌تواند بر نتایج پژوهش اثر بگذارد و تعمیم نتایج را با محدودیت‌هایی همراه سازد.

با این وجود، اعتقاد ما به این است که هیچ کدام از محدودیت‌های مزبور منجر به خدشه‌دار شدن پژوهش نشده و پژوهش همچنان از روایی داخلی و خارجی مناسبی برخوردار است.

پیشنهادهایی که میتوان برای پژوهش‌های آینده ارائه داد، به شرح زیر است :

بررسی رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود در شرکتها، قبل از اولین عرضه عمومی سهام، همزمان با اولین عرضه عمومی سهام و پس از اولین عرضه عمومی سهام و مقایسه آنها با یکدیگر.

استفاده از مقیاس‌های متفاوت برای اندازه‌گیری معاملات با اشخاص وابسته، مانند تعداد طرفین درگیر، نوع و مقدار ریالی معاملات با اشخاص وابسته.

بررسی اینکه آیا معاملات با اشخاص وابسته یک رفتار فرصت‌طلبانه است و آیا سهام شرکت‌هایی که دارای معاملات با اشخاص وابسته بیشتری هستند، نسبت به دیگران کمتر قیمت‌گذاری می‌شود؟  
درواقع آیا سرمایه‌گذاران از فرصت‌طلبانه بودن این معاملات آگاهی دارند؟  
بررسی تأثیر نوع صنعت بر میزان معاملات با اشخاص وابسته، در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران.

## فهرست منابع

### منابع فارسی

۱. حمیدی، الهام و صابر شعری، (۱۳۹۱)، "شناسایی انگیزه‌های معاملات با اشخاص وابسته"، فصلنامه پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۲(۲)، صص ۶۴-۴۹.
۲. خدای‌پور، احمد، میثم امینی، رحمت‌الله هوشمند زعفرانی، (۱۳۹۱)، "بررسی تأثیر الزامات افشای معاملات با اشخاص وابسته بر مدیریت سود"، فصلنامه پژوهش حسابداری، ۲(۲)، صص ۸۷-۶۹.
۳. ریاحی بلکویی، احمد، (۱۳۸۹)، تئوری‌های حسابداری، ترجمه علی پارسایان. تهران: انتشارات ترمه.
۴. سرلک، نرگس و مینا اکبری، (۱۳۹۲)، "رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۰، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲، صص ۹۲-۷۷.
۵. کمیته فنی سازمان حسابرسی (۱۳۸۶)، اصول و ضوابط حسابداری و حسابرسی، استانداردهای حسابداری، انتشارات سازمان حسابرسی.

### منابع لاتین

6. Bae, K. H., Kang, J. K., & Kim, J. M. (2002), "Tunneling or Value Added? Evidence from Mergers by Korean Business Groups", *Journal of Finance*, 57, PP. 2695-2740.
7. Berkman, H., Cole, R. A., & Fu, J. L., (2009), "Expropriation Through Loan Guarantees to Related Parties: Evidence from China", *Journal of Banking and Finance*, 33, PP. 141-156.
8. Berkman, H., Cole, R. A., & Fu, J. L. (2010), "Political Connections and Minority-Shareholders Protection: Evidence from Securities-Market Regulation in China", *Journal of Quantitative and Financial Analysis*, 45(6), PP. 1391-1417.
9. Cheng, L. T. W., Fung, H. G., & Leung, T. Y. (2009), "Dividend Preference of Tradable-Share and Non-Tradable-Share Holders in Mainland China", *Accounting and Finance*, 49, PP. 291-316.
10. Cheung, Y. L., Jing, L., Lu, T., Rau, P. R., & Stouraitis, A. (2009), "Tunneling and Propping up: An Analysis of Related Party Transactions by Chinese Listed Companies", *Pacific-Basin Finance Journal*, 17, PP. 372-393.

11. Cheung, Y. E., Rau, P. R., & Stouraitis, A. ,(2006)," Tunneling, Propping, and Expropriation: Evidence from Connected Party Transactions in Hong Kong", *Journal of Financial Economics*, 82, PP.343–386.
12. Darabi, R., Davoudkhani, M. ,(2013),"Investigation the Relationship of Related Parties Transactions on Value of Companies, Master Thesis", Islamic Azad University, South Branch, Economic and Accounting Faculty. (inpersian)
13. Faccio, M., Lang, L. H. P., & Young, L. ,(2001),"Dividend and Expropriation", *American Economic Review*, 91, PP. 54–78.
14. Fung, H. G., Leung, W. K., & Zhu, J. ,(2008),"Rights Issues in the Chinese Stock Market: Evidence of Earnings Management", *Journal of International Financial Management and Accounting*, 19(2), PP. 133–160.
15. Hamidi, Sh. ,(2012),"Identifying the Motivation of Related Parties Transactions", *Accounting Researches*, 2 (2), PP. 69-87.(in persian)
16. Khomami, A.M. ,(2013), "The Relationship Between Related Parties Transactions and Earning Management, Master Thesis", Islamic Azad University, Central Branch, Economic and Accounting Faculty.(inpersian)
17. HassasYegane, Y., Delkhosh, M. ,(2014),"The Relationship Between Economic Added Value and DPS", *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 1 (1), PP. 1-16.
18. Henry, E., Gordon, E. A., Reed, B. & Louwers, T. ,(2007),"The Role of Related Party Transactions in Fraudulent Financial Reporting", Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=993532> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.993532>.
19. Heydarpoor, F., Zare, S. ,(2014),"The Effect of Dividend and Growth Opportunity on Relationship Between Financial Reporting and Stock Return Changing", *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 6 (2), PP. 213-247.
20. Jiang, G., Lee, C. M. C., & Yue, H. ,(2010),"Tunneling Through Intercorporate Loans: The China Experience", *Journal of Financial Economics*, 98), PP. 1–20.
21. Johnson, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. ,(2000),"Tunneling". *American Economic Review*, 90, PP. 22–27.
22. Forghandoust, K & Youhana, L. ,(2000),"Related Party Transactions", *Accountant Monthly* (112), PP. 73-95. (in persian)
23. Forghandoust, K & Youhana, L. ,(2000),"Related Party Transactions", *Accountant Monthly* (115), PP. 72-76.(in persian)
24. La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., & Vishny, R. W. ,(2000)," Agency Problems and Dividend Policies Around the World", *Journal of Finance*, 55, PP.1–33.
25. Mehrabani, A. ,(2007)," Investigation Favor Presentation of the Related Party Transactions from Financial Statements Users View, Master Thesis", Islamic Azad University, Central Branch, Economic and Accounting Faculty. (in Persian)
26. Minjung K., Ho-Young Lee, Myung-Gun Lee and Jong Ch. ,(2014),"The Association between Related-Party Transactions and Control-Ownership Wedge: Evidence from Korea", *Pacific-Basin Finance Journal*, 29, PP. 272-296.
27. Peng, Q. W., Wei, K. C. J., & Yang, Z. ,(2011),"Tunneling or Propping: Evidence from Connected Transactions in China." *Journal of Corporate Finance*, 17, PP.306–325.
28. RiahiBelkaoui, A. ,(2010),"Accounting Theory", Tehran: Terme. (in Persian)

29. Setayesh, M., Ghffari, M. ,(2009), "Investigation The Level of Dividend on Companies Operations", The Financial Accounting and Auditing Researches, 1 (2), PP. 1-18.
30. Sarlak, N., Akbari, M. ,(2013), "The Relationship Between Related Parties Transactions and Earning Management", Journal of the Accounting and Auditing Review, 20 (4), PP. 77-92.(in Persian)
31. Technical Auditing Organization Committee ,(2007), "Principles and Regulations of Accounting and Auditing", Auditing Organization Issue.(in Persian)
32. Zhong-Qin Su , Hung-Gay Fung , Deng-shi Huang , Chung-HuaShen ,(2013), "Cash Dividends, Expropriation, and Political Connections: Evidence from China", International Review of Economics and Finance, REVECO-00838;PP. 13

## Financial expertise of the Audit and Profit Management Committee of the companies admitted to the Tehran Stock Exchange

Hamid Nemati<sup>2</sup>

Date of Receipt: 2019/05/04      Date of Issue: 2019/05/19

### Abstract

In financial scandals of companies, one of the most important issues is related to deals with affiliated persons. Transactions with affiliated entities in companies are very common and may be carried out for specific purposes, and the important thing is that the interests of minority shareholders are in the lower priority compared to the interests of the CEO or controlling shareholder (the majority). The purpose of this research is to investigate the role of audit quality on the relationship between affiliated party transactions and earnings management. This research is an empirical research in the field of positive accounting research based on actual information on financial statements of corporations admitted to the Tehran Stock Exchange. This research is based on the relationship between causal variables, in terms of purpose, applied and in terms of method, descriptive survey, which uses historical information of companies and statistical methods to confirm or disprove assumptions. The statistical population of this research includes companies accepted in the Tehran Stock Exchange during the period of 2011-2011, which is the number of ... companies that have been selected by the method of knock-outs of the target population. In this research, panel data was used to estimate the model. Descriptive and inferential methods are used to analyze the obtained data. In this research, Eviews software was used to test the hypotheses. The results of using ordinary least squares regression showed that there is no systematic relationship between earnings management based on accruals and transactions of individuals. Also, there is a meaningful relationship between the affiliated entities' transactions and the actual profit management in relation to the role of audit quality. However, no significant relationship was found between related party transactions and actual earnings management in relation to the role of audit quality.

### Keyword

Affiliate transactions, accruals management, genuine profit management

1. Graduate Student, Accounting Department, Payam Noor University, Tehran, Iran